INKLYUZIV SINFLARDA TARBIYAVIY FAOLIYATNI TASHKIL ETISHNING INNOVATSION TEXNOLOGIYALARI

Azimova Ma'mura Maratovna
JDPUning Pedagogika nazariyasi va
tarixi yo'nalish magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablarining inklyuziv sinflarida tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning nazariy-pedagogik asoslari, zamonaviy yondashuvlari hamda innovatsion texnologiyalaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilingan. Inklyuziv ta'lim sharoitida alohida ta'lim ehtiyojlariga ega o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olish, ularning ijtimoiy moslashuvi, kommunikativ kompetensiyalari, axloqiy fazilatlari va jamoaviy faoliyatga tayyorgarligini rivojlantirish masalalariga alohida e'tibor qaratilgan. Shuningdek, hamkorlikda o'qitish, ijtimoiy-emotsional ta'lim, universal dizayn, o'yin va loyihaviy faoliyat texnologiyalarining tarbiyaviy imkoniyatlari ilmiy-pedagogik jihatdan asoslangan. Maqolada inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni samarali tashkil etishga qaratilgan bosqichli pedagogik model hamda amaliy tavsiyalar taklif etilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, inklyuziv sinf, tarbiyaviy faoliyat, innovatsion texnologiya, alohida ta'lim ehtiyojlari, ijtimoiylashuv, individual yondashuv, hamkorlik pedagogikasi, ijtimoiy-emotsional ta'lim, pedagogik kompetensiya.

Аннотация. В статье рассматриваются теоретико-педагогические основы, современные подходы и возможности применения инновационных технологий в организации воспитательной деятельности в инклюзивных классах общеобразовательных школ. Особое внимание уделяется учёту индивидуальных особенностей обучающихся с особыми образовательными потребностями, развитию их социальной адаптации, коммуникативных компетенций, нравственных качеств и готовности к коллективной деятельности. Анализируются воспитательные возможности технологий совместного обучения, социально-эмоционального обучения, универсального дизайна, игровой и проектной деятельности. Предлагаются поэтапная педагогическая модель и практические рекомендации по совершенствованию воспитательной деятельности в инклюзивных классах.

Ключевые слова: инклюзивное образование, инклюзивный класс, воспитательная деятельность, инновационные технологии, особые

образовательные потребности, социализация, индивидуальный подход, педагогика сотрудничества, социально-эмоциональное обучение.

Abstract. This article examines the theoretical and pedagogical foundations, contemporary approaches, and opportunities for applying innovative technologies to the organization of educational and character-building activities in inclusive classrooms of general secondary schools. Particular attention is paid to considering the individual characteristics of learners with special educational needs and developing their social adaptation, communication competencies, moral qualities, and readiness for collaborative activities. The educational potential of cooperative learning, social-emotional learning, universal design for learning, game-based activities, and project-based approaches is analyzed. A phased pedagogical model and practical recommendations for improving educational activities in inclusive classrooms are proposed.

Keywords: inclusive education, inclusive classroom, educational activities, innovative technologies, special educational needs, socialization, individualized approach, cooperative learning, social-emotional learning, pedagogical competence.

Zamonaviy ta'lim tizimida shaxsning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va rivojlanish xususiyatlarini hisobga olishga asoslangan pedagogik yondashuvlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, umumiy o'rta ta'lim maktablarida inklyuziv ta'limni rivojlantirish, alohida ta'lim ehtiyojlariga ega bolalarning sifatli ta'lim olishini ta'minlash bilan bir qatorda, ularning jamiyat hayotida faol ishtirok etishi, tengdoshlari bilan ijobiy munosabatlar o'rnatishi va shaxsiy imkoniyatlarini namoyon qilishi uchun qulay tarbiyaviy muhit yaratish dolzarb pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Inklyuziv ta'lim mazmunan faqat turli imkoniyatlarga ega o'quvchilarni yagona sinfda o'qitish bilan chegaralanmaydi, balki har bir bolaning shaxsiy qadr-qimmatini e'tirof etish, o'zaro hurmat, hamjihatlik, tenglik va ijtimoiy mas'uliyat kabi qadriyatlarni qaror toptirishga yo'naltirilgan yaxlit pedagogik jarayonni ifodalaydi.

O'zbekiston Respublikasida inklyuziv ta'limni rivojlantirishning huquqiy asoslari izchil shakllantirilgan. Xususan, 2020-yil 23-sentabrdagi O'RQ-637-sonli "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunning 20-moddasida inklyuziv ta'lim alohida ta'lim ehtiyojlari va individual imkoniyatlarning xilma-xilligini hisobga olgan holda barcha ta'lim oluvchilar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlashga qaratilgan ta'lim shakli sifatida belgilangan[1]. Mazkur huquqiy me'yor inklyuziv ta'lim jarayonida nafaqat bilim berish, balki o'quvchilarni har tomonlama tarbiyalash, ularning ijtimoiy faolligi hamda shaxsiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlash zarurligini ham pedagogik nuqtayi nazardan asoslash imkonini beradi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-sonli “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori ham sohani rivojlantirishda muhim huquqiy asoslardan biri bo‘ldi [2]. Ushbu qaror bilan tasdiqlangan 2020–2025-yillarda xalq ta’limi tizimida inklyuziv ta’limni rivojlantirish konsepsiyasida alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarning ta’lim olish huquqini ta’minlash, ta’lim muassasalarining imkoniyatlarini kengaytirish va pedagog kadrlarni tayyorlash kabi ustuvor yo‘nalishlar belgilangan.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-sonli qarori bilan umumiy o‘rta ta’lim tashkilotlarida inklyuziv ta’limni tashkil etish tartibi belgilangan [3]. Mazkur hujjatda inklyuziv ta’lim sinflarining faoliyatini yo‘lga qo‘yish, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilar uchun zarur pedagogik sharoitlarni yaratish va ta’lim-tarbiya jarayonini tashkil etishga doir talablar nazarda tutilgan. Bu esa inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida takomillashtirish masalasini yanada dolzarblashtiradi.

Xalqaro miqyosda ham inklyuziv ta’limning mazmuni va pedagogik imkoniyatlari keng tadqiq etilmoqda. UNESCO tomonidan 2017-yilda nashr etilgan “A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education” nomli metodik qo‘llanmada ta’lim tizimida tenglik va inklyuzivlik tamoyillarini ta’minlash, o‘quvchilar o‘rtasidagi mavjud to‘siqlarni kamaytirish hamda barcha bolalar uchun qulay ta’lim muhitini shakllantirish muhimligi ta’kidlangan[4]. Ushbu yondashuvlar inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda ham metodologik asos vazifasini bajaradi.

Inklyuziv sinflarda tarbiyaviy jarayonni tashkil etish an’anaviy pedagogik faoliyatga nisbatan murakkabroq tashkiliy-metodik yondashuvni talab qilishi mumkin. Chunki bunday sinflarda o‘quvchilarning bilish jarayonlari, kommunikativ imkoniyatlari, ijtimoiy tajribasi, emotsional holati va individual ehtiyojlari turlicha bo‘ladi. Mazkur xilma-xillikni hisobga olmasdan tashkil etilgan tarbiyaviy tadbirlar ayrim o‘quvchilarning faol ishtirokini cheklashi, ularda ijtimoiy ajralish yoki o‘z imkoniyatlariga ishonchsizlik holatlarini yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli tarbiyaviy faoliyatni individual, differensial va hamkorlikka asoslangan innovatsion texnologiyalar orqali tashkil etish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning nazariy-pedagogik asoslarini tahlil qilish, innovatsion texnologiyalarning tarbiyaviy imkoniyatlarini aniqlash hamda ulardan foydalanishga doir metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Tadqiqot nazariy-tahliliy xarakterga ega bo‘lib, unda inklyuziv ta’lim, maxsus pedagogika, tarbiya nazariyasi va innovatsion pedagogik texnologiyalarga oid ilmiy-

metodik manbalarni o‘rganish asosiy metodologik yo‘nalish sifatida belgilandi. Tadqiqot jarayonida ilmiy adabiyotlarni nazariy tahlil qilish, taqqoslash, pedagogik umumlashtirish, tizimlashtirish va modellashtirish usullaridan foydalanildi. Mavzuning metodologik asosini insonparvarlik, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, ijtimoiy hamkorlik, individual-differensial yondashuv va inklyuziv pedagogika tamoyillari tashkil etdi.

Ilmiy manbalarni tahlil qilishda inklyuziv ta’limning tashkiliy jihatlaridan tashqari, uning tarbiyaviy mazmuniga alohida e’tibor qaratildi. Jumladan, o‘quvchilarning ijtimoiy munosabatlarga kirishishi, o‘zaro yordam, teng huquqlilik, ijtimoiy-emotsional rivojlanish va jamoaviy faoliyatdagi ishtirokini ta’minlash masalalari o‘rganildi. Tahlil natijalariga asoslanib, tarbiyaviy jarayonni loyihalashtirish, amalga oshirish hamda baholashni o‘z ichiga olgan pedagogik model taklif etildi.

Inklyuziv ta’lim sharoitida tarbiyaviy faoliyatning samaradorligi, avvalo, o‘quvchilarning individual xususiyatlari va ijtimoiy ehtiyojlarini hisobga oladigan pedagogik muhitning yaratilishiga bog‘liq. Tarbiyaviy faoliyat o‘quvchilarda axloqiy me’yorlarni shakllantirish, ijobiy xulq-atvorni rivojlantirish, o‘zaro muloqot madaniyatini mustahkamlash hamda ularni jamoaviy hayotga tayyorlashga yo‘naltirilgan uzluksiz pedagogik jarayondir. Inklyuziv sinflarda ushbu jarayonning o‘ziga xosligi shundaki, tarbiyaviy maqsadlar barcha o‘quvchilar uchun umumiy bo‘lsa-da, ularni amalga oshirish usullari har bir bolaning imkoniyatlari va ehtiyojlariga muvofiq moslashtirilishi zarur.

Tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda shaxsga yo‘naltirilgan yondashuv asosiy metodologik tamoyillardan biri hisoblanadi. Bunda o‘quvchi pedagogik ta’sirning passiv obyekti sifatida emas, balki tarbiyaviy jarayonning faol ishtirokchisi sifatida qaraladi. O‘quvchining qiziqishlari, qobiliyatlari, emotsional holati va ijtimoiy tajribasini hisobga olish uning tarbiyaviy tadbirlardagi faolligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, intellektual rivojlanishida buzilishlari bo‘lgan o‘quvchilar bilan ishlashda tarbiyaviy topshiriqlarni qisqa, aniq va tushunarli shaklda berish, ko‘rgazmali vositalardan foydalanish, ijobiy xulq-atvor namunalarini takroriy mustahkamlash hamda individual rag‘batlantirish usullarini qo‘llash maqsadga muvofiqdir.

Inklyuziv sinflarda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning muhim yo‘nalishlaridan biri hamkorlik pedagogikasiga asoslangan guruhli faoliyatdir. Mazkur texnologiya o‘quvchilarni umumiy maqsad sari birgalikda harakat qilishga, o‘zaro fikr almashishga, tengdoshlarini qo‘llab-quvvatlashga va jamoa oldidagi mas’uliyatni his etishga o‘rgatadi. Hamkorlikda tashkil etilgan tarbiyaviy mashg‘ulotlarda guruhdagi

har bir ishtirokchiga uning imkoniyatlariga mos vazifa berilishi, faoliyat natijasining esa umumiy mehnat mahsuli sifatida baholanishi muhim ahamiyatga ega. Masalan, "Biz bir jamoamiz", "Do'stlik ko'prigi", "Birgalikda muvaffaqiyatga erishamiz" kabi tarbiyaviy loyihalarda o'quvchilar turli rollarni bajarish orqali o'zaro yordam, hamjihatlik va ijtimoiy mas'uliyat ko'nikmalarini egallashlari mumkin.

Innovatsion tarbiyaviy faoliyatni rivojlantirishda ijtimoiy-emotsional ta'lim (Social and Emotional Learning — SEL) texnologiyasi ham alohida o'rin tutadi. Ushbu yondashuv o'quvchilarda o'z his-tuyg'ularini anglash, emotsiyalarni boshqarish, boshqalarning holatini tushunish, ijobiy munosabatlar o'rnatish hamda mas'uliyatli qaror qabul qilish kabi kompetensiyalarni rivojlantirishga yo'naltirilgan. J.A. Durlak, R.P. Weissberg, A.B. Dymnicki, R.D. Taylor va K.B. Schellinger tomonidan 2011-yilda e'lon qilingan meta-tahlilda 213 ta maktab dasturi va 270 034 nafar o'quvchi ishtirokidagi tadqiqotlar umumlashtirilgan. Tahlil ijtimoiy-emotsional ta'lim dasturlarining o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional ko'nikmalari, xulq-atvori va akademik natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatishi mumkinligini aniqlagan[5]. Mazkur natijalar umumiy maktab dasturlariga tegishli bo'lib, ularni inklyuziv sinflarga tatbiq etishda o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashtirish talab etiladi.

Inklyuziv sinflarda ijtimoiy-emotsional ta'lim texnologiyasidan foydalanish jarayonida "Mening his-tuyg'ularim", "Do'stimni tushunaman", "Muammoni birgalikda hal qilamiz" kabi mashg'ulotlarni tashkil etish mumkin. Bunday faoliyatlarda emotsional holatlarni ifodalovchi rasmlar, piktogrammalar, qisqa hikoyalar, rolli vaziyatlar va og'zaki muloqot elementlaridan foydalanish tarbiyaviy mazmunning turli imkoniyatlarga ega o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilishiga ko'maklashadi. Xususan, nutqiy muloqotda qiyinchiliklarga duch keladigan o'quvchilar uchun his-tuyg'ularini rasm, belgi yoki muqobil kommunikatsiya vositalari orqali ifodalash imkoniyatini yaratish muhimdir.

Tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning yana bir istiqbolli yo'nalishi ta'limda universal dizayn (Universal Design for Learning — UDL) tamoyillaridan foydalanishdir. Mazkur yondashuv o'quvchilarning imkoniyatlari va o'rganish xususiyatlaridagi farqlarni inobatga olgan holda ta'lim faoliyatini oldindan moslashuvchan tarzda loyihalashtirishni nazarda tutadi. CAST tashkiloti tomonidan 2024-yilda e'lon qilingan Universal Design for Learning Guidelines 3.0 tavsiyalarida o'quvchilarni faoliyatga jalb qilish, axborotni turli shakllarda taqdim etish hamda bilim va munosabatlarini ifodalash uchun xilma-xil imkoniyatlar yaratishga e'tibor qaratilgan [6]. Ushbu tamoyillar tarbiyaviy mashg'ulotlarga tatbiq etilganda barcha o'quvchilarning faol ishtirokini qo'llab-quvvatlaydigan moslashuvchan muhitni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Universal dizayn yondashuvi asosida tashkil etiladigan tarbiyaviy tadbirlarda mavzuni faqat og‘zaki tushuntirish bilan cheklanmasdan, video, rasm, ovoz, harakat va amaliy faoliyat orqali yoritish tavsiya etiladi. Masalan, “Mehr-oqibat va insoniylik” mavzusidagi tarbiyaviy mashg‘ulotda ayrim o‘quvchilar qisqa hikoya tuzishi, boshqalari tasviriy faoliyat bilan shug‘ullanishi, yana bir guruh o‘quvchilar esa sahna ko‘rinishi orqali o‘z munosabatini ifodalashi mumkin. Bunday tashkil etish usuli tarbiyaviy maqsadning umumiyligini saqlagan holda individual imkoniyatlar xilma-xilligini hisobga olish imkonini beradi.

Inklyuziv sinflarda o‘yin texnologiyalari ham muhim tarbiyaviy salohiyatga ega. O‘yin faoliyati o‘quvchilarning yosh va individual xususiyatlariga mos ravishda tashkil etilganda ularda muloqot, hamkorlik, qoidalarga rioya qilish va ijtimoiy vaziyatlarga moslashish ko‘nikmalarini rivojlantirish vositasi bo‘lishi mumkin. Didaktik, rolli, vaziyatli va harakatli o‘yinlar orqali o‘quvchilar turli hayotiy holatlarda maqbul xulq-atvor shakllarini sinab ko‘radilar. Bunda o‘yinlarning murakkablik darajasi, davomiyligi, qoidalari va vazifalari o‘quvchilarning ehtiyojlariga moslashtirilishi, hech bir bola o‘z imkoniyatlari sababli faoliyatdan chetda qolmasligi lozim.

Loyihaviy tarbiya texnologiyasi ham inklyuziv sinflarda o‘quvchilarning mustaqilligi, tashabbuskorligi va ijtimoiy faolligini rivojlantirishda qo‘llanishi mumkin. Ushbu texnologiya o‘quvchilarni muayyan ijtimoiy ahamiyatga ega muammoni hal qilishga yo‘naltirilgan birgalikdagi faoliyatga jalb etadi. Jumladan, “Mening mehribon sinfim”, “Barchamiz tengmiz”, “Yaxshilik ulashamiz”, “Toza maktab — umumiy mas’uliyat” kabi loyihalarda o‘quvchilar o‘z imkoniyatlari darajasida ishtirok etib, birgalikdagi mehnat natijalarini namoyish etishlari mumkin. Bu jarayonda pedagogning vazifasi faqat topshiriqlarni taqsimlash emas, balki o‘quvchilar o‘rtasida teng huquqli munosabatlarni shakllantirish va har bir ishtirokchining hissasini qadrlashdan iborat.

Raqamli pedagogik texnologiyalar inklyuziv tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishda qo‘shimcha metodik imkoniyatlar yaratadi. Interaktiv taqdimotlar, elektron hikoyalar, subtitrli videomateriallar, piktogrammalar, moslashtirilgan raqamli o‘yinlar va muqobil kommunikatsiya dasturlari tarbiyaviy mazmunni turli usullarda yetkazishga yordam beradi. Biroq raqamli vositalar innovatsion texnologiyaning o‘zi bilan tenglashtirilmasligi kerak. Ularning pedagogik qiymati o‘quvchilarning faol ishtirokini, muloqotini va ijtimoiy rivojlanishini qay darajada ta’minlay olishi bilan belgilanadi. Shuningdek, foydalaniladigan raqamli materiallar yoshga mos, xavfsiz, qulay va barcha o‘quvchilar uchun imkon qadar ochiq bo‘lishi zarur.

Tadqiqot doirasidagi nazariy tahlillar asosida inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etishning to‘rt bosqichli pedagogik modeli taklif etiladi. Birinchi,

diagnostik-tahliliy bosqichda o‘quvchilarning qiziqishlari, kommunikativ imkoniyatlari, ijtimoiy munosabatlari va individual ehtiyojlari o‘rganiladi. Ikkinchi, loyihalashtirish bosqichida tarbiyaviy maqsadlar belgilanib, mos pedagogik texnologiyalar, didaktik vositalar va faoliyat shakllari tanlanadi. Uchinchi, amaliy-tashkiliy bosqichda hamkorlikka asoslangan o‘yinlar, ijtimoiy-emotsional mashg‘ulotlar, jamoaviy loyihalar va interaktiv tarbiyaviy tadbirlar amalga oshiriladi. To‘rtinchi, refleksiv-baholash bosqichida o‘quvchilarning tarbiyaviy faoliyatdagi ishtiroki, o‘zaro munosabatlari va individual rivojlanish dinamikasi kuzatilib, keyingi pedagogik faoliyat uchun zarur xulosalar chiqariladi.

Mazkur modelni amalga oshirishda o‘quvchilarning tarbiyaviy rivojlanishini baholash mezonlarini aniq belgilash muhim hisoblanadi. Jumladan, ijtimoiy-kommunikativ mezon o‘quvchining tengdoshlari bilan muloqotga kirishishi va hamkorlik qilishini; axloqiy-xulqiy mezon o‘zaro hurmat, yordam va mas’uliyat kabi fazilatlarning namoyon bo‘lishini; emotsional-irodaviy mezon o‘z his-tuyg‘ularini boshqarish va vaziyatlarga mos munosabat bildirishini; faoliyatli-amaliy mezon esa jamoaviy tadbirlarda ishtirok etish va topshiriqlarni bajarishdagi mustaqillik darajasini aks ettirishi mumkin. Bunda baholash jarayoni o‘quvchilarni o‘zaro taqqoslashga emas, balki har bir bolaning individual rivojlanish dinamikasini aniqlashga yo‘naltirilishi lozim.

Inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni tashkil etish samaradorligi pedagoglarning kasbiy kompetensiyasi bilan ham bevosita bog‘liq. Sinf rahbari, fan o‘qituvchisi, maxsus pedagog, psixolog va ota-onalar o‘rtasidagi uzviy hamkorlik tarbiyaviy maqsadlarning izchil amalga oshirilishiga sharoit yaratadi. Ayniqsa, alohida ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilarning tarbiyaviy rivojlanishida maktab va oilaning o‘zaro kelishilgan yondashuvi katta ahamiyatga ega. Bunday hamkorlik individual ehtiyojlarni aniqlash, ijobiy xulq-atvorni qo‘llab-quvvatlash va tarbiyaviy jarayonda yuzaga keladigan muammolarni birgalikda hal etishga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tarbiyaviy faoliyatning inklyuziv xarakterini ta’minlashda sinf jamoasida kamsitish, ajratish, masxara qilish va boshqa salbiy munosabatlarning oldini olishga alohida e’tibor qaratish zarur. O‘quvchilarga insonlarning individual farqlarini tabiiy holat sifatida qabul qilish, boshqalarning ehtiyojlarini tushunish va o‘zaro hurmat tamoyillariga amal qilishni o‘rgatish tarbiyaviy faoliyatning asosiy vazifalaridan biri bo‘lishi kerak. Bunda pedagog barcha o‘quvchilar uchun bir xil vazifalarni belgilashdan ko‘ra, teng ishtirok imkoniyatini yaratishga intilishi maqsadga muvofiq.

Nazariy tahlil shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv sinflarda innovatsion texnologiyalardan foydalanishning pedagogik ahamiyati ularning yangiligi yoki texnik

murakkabligida emas, balki tarbiyaviy jarayonning shaxsga yo‘naltirilganligi, moslashuvchanligi, hamkorlikka asoslanganligi va barcha o‘quvchilar uchun ochiqligida namoyon bo‘ladi. Shu jihatdan, innovatsion tarbiyaviy texnologiyalarni qo‘llash alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarni jamoaga moslashtirish bilangina chegaralanmasdan, butun sinf jamoasida ijtimoiy mas’uliyat, bag‘rikenglik, insonparvarlik va o‘zaro hurmat madaniyatini shakllantirishga yo‘naltirilishi zarur.

Inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyatni innovatsion texnologiyalar asosida tashkil etish zamonaviy pedagogika nazariyasi va amaliyotining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur faoliyatning asosiy maqsadi alohida ta’lim ehtiyojlariga ega o‘quvchilarning individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda ularni ijtimoiy hayotga tayyorlash, mustaqil faoliyat ko‘nikmalarini rivojlantirish hamda sinf jamoasida o‘zaro hurmat, hamkorlik va tenglik tamoyillariga asoslangan tarbiyaviy muhitni shakllantirishdan iborat.

O‘rganilgan ilmiy-nazariy manbalar tahlili hamkorlik pedagogikasi, ijtimoiy-emotsional ta’lim, universal dizayn, o‘yin va loyihaviy faoliyat texnologiyalari inklyuziv sinflarda tarbiyaviy jarayonni takomillashtirish uchun muhim metodik imkoniyatlarga ega ekanligini ko‘rsatadi. Ushbu texnologiyalarni o‘quvchilarning yosh, individual va psixologik xususiyatlariga moslashtirgan holda qo‘llash ularning kommunikativ faolligi, ijtimoiy moslashuvi va jamoaviy munosabatlarini rivojlantirishga xizmat qilishi mumkin.

Inklyuziv sinflarda tarbiyaviy faoliyat samaradorligini oshirish uchun pedagoglarning inklyuziv kompetensiyalarini rivojlantirish, tarbiyaviy mashg‘ulotlarni individual-differensial yondashuv asosida loyihalashtirish, maxsus pedagoglar va ota-onalar bilan hamkorlikni mustahkamlash hamda o‘quvchilarning individual rivojlanish dinamikasini tizimli kuzatib borish tavsiya etiladi.

Taklif etilgan to‘rt bosqichli pedagogik model tarbiyaviy faoliyatni izchil rejalashtirish, amalga oshirish va baholashning nazariy-metodik asosi sifatida foydalanilishi mumkin. Modelning amaliy samaradorligini aniqlash esa kelgusida maxsus tashkil etiladigan pedagogik tajriba-sinov ishlari orqali tekshirilishi lozim.

Shunday qilib, inklyuziv sinflarda innovatsion tarbiyaviy texnologiyalardan maqsadli foydalanish barcha o‘quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlash, tarbiyaviy jarayonning insonparvarlik mazmunini mustahkamlash hamda ta’lim muhitida ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlar tamoyillarini qaror toptirishga xizmat qiladigan istiqbolli pedagogik yo‘nalish sifatida baholanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-sonli “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. 20-modda. — https://lex.uz/uz/docs/-5013007.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktabrdagi PQ-4860-sonli “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim-tarbiya berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori. — https://lex.uz/uz/docs/-5044711.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktabrdagi 638-sonli “Alohida ta’lim ehtiyojlari bo‘lgan bolalarga ta’lim berishga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to‘g‘risida”gi qarori. 1-ilova. — https://lex.uz/uz/docs/-5679836.
4. UNESCO. A Guide for Ensuring Inclusion and Equity in Education. — Paris: UNESCO, 2017. — UNESCO nashri.
5. Durlak J.A., Weissberg R.P., Dymnicki A.B., Taylor R.D., Schellinger K.B. The Impact of Enhancing Students’ Social and Emotional Learning: A Meta-Analysis of School-Based Universal Interventions // Child Development. — 2011. — Vol. 82, No. 1. — P. 405–432. — DOI: 10.1111/j.1467-8624.2010.01564.x.
6. CAST. Universal Design for Learning Guidelines. Version 3.0. — Lynnfield, MA: CAST, 2024. — https://udlguidelines.cast.org/.